

Legalizace vypalování porostů v ČR

Pavel Pešout

Oheň patří k nejstarším pomocníkům hospodářů. V částech světa s méně rozvinutým zemědělstvím je tomu tak ostatně dosud. V České republice je využití ohně při hospodaření velmi omezeno, vypalování porostů bylo zcela zakázáno. V zásadě je tento přístup

na místě s ohledem na uhlíkovou stopu. Určitě není dobré se vracet například ke spalování posklizňových zbytků na polích. Nicméně v určitých specifických případech, např. při obnově sekundárních vřesovišť, je využití ohně přínosné, či přímo nezbytné.

Státní ochrana přírody v České republice potřebu pracovat s cyklickým vypalováním vybraných biotopů prezentovala v metodických návodech již v r. 1999 (Petříček *et al.* 1999) a o pět let později znovu (Prausová, Sádlo 2004). Na otázku, proč dosud nebylo vypalování porostů umožněno a jaká je perspektiva změny tohoto stavu, odpovídal příspěvek autora v tomto časopisu v r. 2016 (Pešout 2016). AOPK ČR ve spolupráci s Hasičským záchranným sborem (HZS) Plzeňského kraje experimentálně vyzkoušela řízené vypalování degradovaných sekundárních vřesovišť v chráněné krajinné oblasti Brdy formou cvičení HZS. Zde se podařilo odzkoušet organizaci a různé způsoby zabezpečení řízeného vypalování, při vlastním požáru bylo provedeno experimentální měření základních údajů popisujících průběh hoření (Fišer 2016).

Obr. 1 Řízené vypálení sekundárního vřesoviště s cílem jeho obnovy v rámci cvičení HZS na bývalé dopadové ploše vojenské střelnice „Jordán“ v CHKO Brdy 18. května 2016. Foto Bohumil Fišer

AOPK ČR se s Generálním ředitelstvím HZS dohodla na ustavení společné pracovní skupiny, řešení pro provozní užití se však nalézt nepodařilo. Zákaz vypalování porostů je v zákoně o požární ochraně (133/1985 Sb.) stanoven bez možnosti udělení výjimky. K úplnému zákazu vedla zejména četnost požárů s vážnými následky (i na životech) způsobená úmyslným rozdělováním ohně při vypalování stařiny, pálení spadaného listí apod. a tyto důvody stále přetrvávají (viz např. Zaoralová 2016). Proto výstupem z jednání pracovní skupiny byla příprava a návrh legislativní úpravy v podobě novely zákona o ochraně přírody a krajiny (ZOPK), která by řízené vypalování porostů umožňovala, a to pouze v důvodných případech.

Kdo bude moci vypalovat porosty?

Legislativní úprava ZOPK v podobě dohodnuté s HZS byla vložena do poslední novely ZOPK v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů. Parlament České republiky v září letošního roku tuto tzv. invazní novelu přijal (zákon č. 364/ 2021 Sb., blíže viz příspěvek T. Trojanové a J. Šímy v tomto čísle Ochrany přírody). Česká republika se tímto zařadila k dalším evropským zemím (např. Velká Británie, Nizozemsko, Estonsko, Slovinsko, Francie, Španělsko, Finsko, Portugalsko či Německo), kde je řízené vypalování porostů za přísných podmínek povoleno (Valkó *et al.* 2014).

Do společných ustanovení v § 90 ZOPK byl doplněn nový odstavec č. 23 který stanovuje, že je-li to nezbytné z důvodu zajištění péče o rostliny, živočichy, přírodní stanoviště či pokud plán péče o zvláště chráněné území (PP, PR, NPP, NPR, CHKO) nebo zásady péče o národní park obsahuje vypalování porostů, je orgán ochrany přírody (OOP) vypalování oprávněn provádět. Dále jsou podle předmětného ustanovení OOP oprávněny vypalovat porosty v rámci „provádění opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence“. Se zřetelem na rozsah zásahu jsou povinny stanovit opatření proti vzniku a šíření požáru. Popis opatření vč. organizace vypalování a jeho zabezpečení musí OOP předem oznámit místně příslušnému krajskému HSZ, který může stanovit další podmínky pro provedení opatření. I když si OOP najmou pro realizaci opatření odborně způsobilou osobu, budou vždy za průběh realizace zásahu plně odpovědné a tuto odpovědnost nemohou na dodavatele bezesbytku přenést.

Kde bude možno vypalovat porosty?

Zákon jednoznačně stanoví, že z důvodu zajištění péče o rostliny, živočichy, přírodní stanoviště nebo ZCHÚ je možno vypalování porostů provádět pouze pokud je to nezbytné. Při realizaci opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence je využitelnost ohně jen velmi omezená (Pergl *et al.* 2016), např. při spálení organických zbytků po likvidaci porostů křídlatek v obtížně přístupných místech, proto zde podmínka "nezbytnosti" naplněna pravděpodobně nebude. Spíše je na místě opatrnost, aby vlivem nevhodně založeného požáru naopak nedošlo k šíření některých invazních či expanzivních druhů na uvolněné ploše.

Vypalovat porosty je nutno s rozmyslem, po zralé úvaze o nezbytnosti tohoto opatření pro daný biotop v konkrétní lokalitě či její části. Vyhodnocení nezbytnosti volby tohoto opatření a základní podmínky by měly být zdokumentované. Zákon využití řízeného vypalování mimo ZCHÚ nevylučuje, ale jistě bude uvažováno především zde. Nezbytnost vypalování přitom musí být obsažena v platných plánech péče (ev. zásadách péče) o dané ZCHÚ. Jak výše zmíněno, je sice tento způsob managementu v metodických materiálech státní ochrany přírody zmínován již dlouho, avšak z důvodu legislativních zákazů prakticky nebyl aplikovatelný. Proto je v platných plánech péče obsažen jen výjimečně (např. v plánu péče o CHKO Brdy /Kolektiv 2015/). Pokud je tedy v některém ZCHÚ použití vypalování pro udržení či zlepšení stavu předmětu ochrany přírody vhodné, bude třeba do plánu péče toto opatření nově doplnit.

Které porosty vypalovat?

Využití řízeného vypalování porostů má v rozumné míře v české ochraně přírody jednoznačné své místo, v našich podmínkách zejména na bezlesí. Z více důvodů je využití řízených požárů v lesích zatím obtížně představitelné (blíže viz Pešout 2016), i když i u nás jsou zdokumentovány a diskutovány přínosy požárů lesních biotopů (Marková *et al.* 2011, Král *et al.* 2012, Adámek *et al.* 2015 ad.). Vypalování lze doporučit jako možný či vhodný způsob

managementu sekundárních vřesovišť (Sedláková & Chytrý 1999, Sedláková *et al.* 2003, Sedláček *et al.* 2015), s určitými výhradami u některých typů sekundárních xerothermních trávníků (Paukertová 2003, Hamerský & Bělohoubek 2003), ev. u porostů vysokých ostřic a rákosin či při obnově psamofilní vegetace (Šímová 2020). Vypálením především dosáhneme neselektivního odstranění nadzemní biomasy vč. stařiny, která se těžko rozkládá a blokuje klíčení. Extrémní biotopy spálenišť pak obsazují antrakofilní druhy (Sádlo 1994, Marková *et al.* 2011).

Vypalování by mělo být realizováno vždy jen na dílčích částech určené plochy. Na termín vypalování existují různé názory preferující např. kombinaci s vypalováním v době vegetace (v předjaří či v pozdním létě). Výsledků sledování vlivu na hmyz a další živočichy je zatím nedostatek (jedním z mála je příspěvek T. Hamříka *et al.* v tomto čísle Ochrany přírody). Proto bude na našem území zatím realizováno především v období vegetačního klidu, kdy je téměř vyloučeno poškození živočichů a podzemních částí rostlin.

Je také nezbytné pozorně se věnovat následnému managementu vypálených ploch, sledovat a případně eliminovat šíření třtiny křovištní a dalších expanzivních druhů.

Jak řízené vypalovat porosty?

Vypalovat porosty je nutno až po vyhodnocení nezbytnosti tohoto opatření pro zachování předmětu ochrany v konkrétní lokalitě či její části. Jeho využití musí být vždy dobře naplánované, pečlivě připravené, realizované ve vhodnou dobu, za vhodných klimatických podmínek, při dodržení doporučených postupů pro organizaci vypalování a při realizaci zabezpečení proti vzniku nekontrolovaného požáru a splnění požadavků HZS.

AOPK ČR ve spolupráci s HZS aktuálně zpracovává podrobnou metodiku pro realizaci řízeného vypalování. Metodika bude obsahovat návod pro ochrannářské plánování, parametry pro výběr vhodných ploch

Obr. 2 Upozornění pro návštěvníky v místě řízeného vypalování nejceněnějších sekvojových porostů v národním parku Sequoia¹. Foto Pavel Pešout

a načasování, stanovovat postup zhodnocení rizik a jejich eliminace, bude obsahovat návod organizace zásahu a zpracování jeho plánu, stanovovat podmínky protipožárního zabezpečení a popisovat způsob projednání a zajištění komunikace s veřejností. V metodice nebude chybět postup pro zajištění plochy po vypálení, navržení způsobu monitoringu a vyhodnocení zásahu.

Řízené vypalování porostů AOPK ČR zařadila mezi standardizované činnosti ve standardech péče o přírodu a krajinu (konkrétně bude postup upravený v SPPK D02 005 „*Disturbanční management na nelesních plochách*“).

Dokončení, projednání a vydání standardu i metodiky se předpokládá v roce 2022. Do té doby je v zájmu předběžné opatrnosti doporučeno OOP s řízeným vypalováním porostů vyčkat.

Seznam literatury je připojen k webové verzi článku na www.casopis.ochranaprirody.cz

¹ V důvodové zprávě novely ZOPK legalizující vypalování porostů byl zmíněn i přínos ke snížení požárního rizika z nadbytku suché organické hmoty, protože řízené vypalování má potenciál omezit riziko rozsáhlejších požárů souvisejících se současnými epizodami sucha. Ve světě se řízené vypalování porostů z důvodu snížení požárního rizika využívá často, např. v zemích mediteránu (viz např. Botelho & Fernandes 1999). V severských zemích se v chráněných územích využívá v boreálních lesích. Cílem je navíc obnovení dynamiky lesa, zlepšení jeho prostorové a druhové skladby a vytváření nových biotopů (viz např. Perkiö *et al.* 2012, Hyvärinen 2006 ad.).